

CERCETÂNDU-I DAR ȘI IUBINDU-I NEDISIMULAT PE "CEILALȚI"

Gail Kligman
Nunta mortului
Polirom, Iași, 1997

Apărută mai întâi în SUA, la University of California Press în 1988 (în engleză, desigur), după zece ani lucrarea "Nunta mortului", a profesoarei americane de sociologie și antropologie Gail Kligman, a văzut lumina tiparului și în românește, fapt datorat unei echipe de traducători de calitate la, de acum, prestigioasa editură "Polirom" din Iași. Bănuiesc că la reușita versiunii în limba română a contribuit și autoarea însăși, care stăpânește aproape la perfecție limba noastră literară și, bineînțeles, fermecătorul dialect maramureșean.

Studiul întreprins de cercetătoarea americană și expresia lui textuală este unul de factură calitativist-etnografică bazat pe observația participativă timp de mai mulți ani în satul Ieud (Maramureș). Dar e unul de rigoare, nelipsind nici date cantitative, și, în tot cazul, ferit de exacerbările constructivismului (postmodernist) radical, pentru care totul este construcție mentală și interpretare, dizolvându-se astfel referențialul ontic.

G. Kligman, practicând absolut deliberat paradigma interpretativă, dar nu fantezii extravagante și/sau puerile, spune: "Relatarea care urmează este interpretarea mea asupra acestor date extrem de bogate: reprezintă înțelegerea mea asupra vieții altora. Desigur, înțelegerea mea este profesională, dar este totuși a mea. Am ales să spun povestea lor prin intermediul ritualurilor ciclului vieții. Ritualurile din ciclurile vieții pot fi privite ca narațiuni despre oameni, despre idealurile și identitățile lor sociale, despre modul cum ei înțeleg relațiile dintre sexe, dintre viață și moarte." (p.22). Și din

citatul de mai sus, dar cu atât mai mult din ansamblul cărții, reiese că avem de-a face cu interpretarea unor fapte obiective, îndubitabil existente dincolo de relația cercetător-subiect: pregătirea miresei, nașitul, darurile la nuntă, jelirea mortului, ceremonialul de înmormântare. Bineînțeles că autoarea analizează și interpretează respectivele fapte, dar, așa cum dânsa remarca, această interpretare este profesională, bazată pe un cumul de achiziții teoretico-metodologice. Și așa spune că, dincolo de o cunoaștere de profunzime a literaturii de domeniu, aplicată productiv la descrierea și explicarea unor realități din satul Ieud (cum ar fi teoria schimbului social în cazul relațiilor nași-fini, daruri de nuntă etc.), lucrarea vădește un spirit creativ și rafinat, în interpretarea bocetelor sau a cântecelor de pețit și nuntă. Exploatănd cu subtilitate metafora și, mai specific, metonimia, și înglobând interpretarea lor într-o viziune holistică - din care dimensiuni marcante ale socialului, cum sunt averea, asimetria puterii și prestigiului bărbat-femeie, matur-tânăr, sunt din plin prezente -, G. Kligman dezvoltă pertinente considerații despre relația om-cosmos, viață-moarte la țăranul maramureșean, despre metafizica lui, în centrul căreia se situează credința în existența celeilalte ("ceii") lumi. În acest context, fertilă îmi pare sublinierea că prin analiza obiceiurilor și credințelor "... dintr-un sat izolat din Transilvania ... prin intermediul "alterității celuilalt" ne vom putea reprezenta propria noastră fascinație mitică (cea americană, n.n.) despre sex și moarte" (p.165).

Foarte probabil că lucrarea are, pentru comunitatea științifică americană și pentru publicul mai larg de peste ocean, și o asemenea valență: raportarea la "celălalt" incită reflecții și analize despre condiția umană în general și despre particularitățile culturale proprii. Sunt absolut sigur însă că textul publicat de G.

Kligman în SUA despre viața și mentalitatea unei comunități tradițional-rurale din Maramureș, a suscitât interesul cititorilor pe linia unei nevoi și aspirații simple și firești umane, aceea de a cunoaște modurile de viață, habitasurile altor popoare și populații, cu atât mai mult când ele apar "exotice".

Din acest punct de vedere, "interesantul", "exotismul", nu mai este atât de pronunțat vizavi de publicul românesc și în special de cei care cunosc Maramureșul. Eu cred însă că lucrarea are o valoare excepțională pentru specialiștii români, pentru tinerii ce aspiră la performanțe în domeniu, întrucât ea este un model de ceea ce înseamnă cercetarea etnografică, de antropologie culturală și socială. Îmbinarea subtililor analize și interpretări de semiotică socială a textelor politice cu examinarea principalelor dimensiuni socio-istorice ale satului și regiunii, a contextului socio-politic al țării, prin angajarea în discurs a teoriilor relevante din sociologie și antropologie, ea este un exemplu și pentru cercetări (istorico) - folclorice și etnografice de la noi care nu de puține ori rămân la un nivel pur descriptiv.

Soliditatea cărții este demonstrată și de vasta bibliografie utilizată, bibliografie efectiv operantă și nu doar artificială, de complezență. Autoarea se folosește de toate sursele semnificative autohtone și străine, ce privesc Maramureșul și Transilvania, satul românesc în general, provenind de la istorici, folcloriști, sociologi, antropologi, filosofi etc., ceea ce demonstrează, pe lângă acuratețea demersului, și caracterul său multidisciplinar.

Lucrarea profesoarei americane este un document prețios despre viața mundană, simbolurile, valorile, normele și atitudinile țăranilor unui sat maramureșean din anii '80. Fiindcă, dacă poziția de străin occidental a însemnat și unele dezavantaje

(în principal lipsa de acces la date statistice sistematice), tot respectiva poziție i-a permis să scrie liber, necenzurat politico-ideologic, despre realitățile abordate. Lucru mai puțin facil în cazul unui cercetător nativ. Rămâne, desigur, marea întrebare: în ce măsură leudul este reprezentativ pentru Maramureș, și Maramureșul pentru Transilvania? (Cartea se subintitulează "Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania", autoarea făcând trimiteri și la Dracula). Răspunsul la această problemă ar pretinde însă o dezvoltare epistemologică mult mai pretențioasă. Să recunoaștem aici doar că titlurile cărților sunt determinate și de unele considerente pragmatice, de marketing.

Titlul comentariului meu pe marginea cărții antropoloagei și socioloagei G. Kligman are o vădită acoperire în capitolul "Nunta mortului", unde se descriu, analizează și interpretează ritualurile legate de funerariile celor morți de tineri, care, în loc - așa cum ar fi firesc în ciclul biologic și social - să se însoare sau să se mărite cu o mireasă ori mire, fiind omenească, o fac cu moartea. Cum spun versurile maramureșene: "Nu ți-o fo vremea să mori / Da' ți-o fo vremea să tensori". Servindu-se de idei și sugestii din literatura antropologică, dar mai cu seamă exploatând ingenios practicile comportamentale și verbale, metaforele și metonimiile, autoarea demonstrează că, deși cele două momente ale ciclului vieții - nunta și moartea - apar oarecum opuse, riturile atașate lor sunt mult înrudite, atât ca structură, cât și în conținut: îmbrăcarea miresei - îmbrăcarea cadavrului, iertarea cerută de familie - iertarea cerută de la cei vii etc. (p.165).

"Nunta" cu moartea a unui tânăr nu poate fi decât un prilej de mare emoție și tristețe. G. Kligman notează: "Regret că litera scrisă nu poate transmite încărcătura emoțională care caracterizează acest

ritual” (p.167). Și simte nevoia ca, în nota 14 de la acest capitol, să se explice: “Sunt pe deplin conștientă de calitatea subiectivă a acestei declarații. Nu vreau să diminuez suferința din lamentările de la o înmormântare “normală”... În vreme ce am fost emoționată până la lacrimi de imaginile evocate în bocete de la alte înmormântări, nu numai la nunta mortului, era și mai greu să păstrezi distanța în prezența unei fete tinere moarte, îmbrăcată în mireasă” (p.249). Trăirile de acest fel în fața unor situații umane limită, par firești. Probabil nu atât de obișnuită ne apare nouă mărturisirea lor într-o carte de factură științifică. G. Kligman nu practică însă un pozitivism dogmatic, rece. Bucuria ei în a-i înțelege pe ceilalți e nedisimulată, iar a-i înțelege autentic presupune cercetarea sistematică, cu acribie dar și cu sensibilitate umană și afecțiune. G. Kligman îi iubește pe cei pe care i-a studiat, ieudeni și maramureșeni (neexcluzând, bineînțeles, pe totdeauna, potențialul “celălalt”). Ea i-a vizitat și după 1990, iar în ediția românească cartea a fost lansată la Sighetul Marmației în aprilie 1998 și este dedicată tuturor sătenilor din Ieud și în special, spune autoarea, “Uncheșului Ștefan și lui Mișco Pop. Dumnezeu să-i ierte și să-i odihnească”.

Petru Iluț

Traian Rotariu și Petru Iluț
*Ancheta sociologică și sondajul de opinie.
 Teorie și practică*
 Polirom, Iași, 1997

Fie că este recunoscută sau nu, nevoia de metodă în științele sociale și-a făcut întotdeauna simțită prezența în comunitatea specialiștilor, mai ales în momentele de criză paradigmatică. Dar nu numai. Chiar și în perioadele de maximă

înflorire a unei anumite discipline sociale apărea câte un curent metodologic reformator care venea să contrazică sau să completeze canonul zilei. Situația sociologiei românești actuale pare mai apropiată de prima variantă și tocmai această stare de lucruri face ca oferta publicistică a profesorilor clujeni Traian Rotariu și Petru Iluț să revigoreze un domeniu fundamental pentru sociologie. “*Ancheta sociologică și sondajul de opinie. Teorie și practică*” este o lucrare metodologică demult așteptată pe piața cărții de specialitate din România și în sfârșit apărută în 1997 la editura Polirom din Iași. “De ce un volum de metodologie sociologică?” și “Ce aduce nou și productiv această lucrare?” sunt întrebările pe care, probabil, și le va pune fără reavoință viitorul lector al cărții.

Pentru început riscăm să răspundem la a doua întrebare cu o celebră parafrază: toate-s vechi și nouă toate. Titlurile capitolelor susțin prima parte a afirmației: “Cunoașterea socialului”, “Ancheta și sondajul de opinie în context sociouman”, “Construcția chestionarului”, “Erori și surse de erori în anchete și sondaje”, “Populație și eșantion (I și II)”, “Designul anchetei și prezentarea datelor”. Cea de-a doua parte devine evidentă doar după citirea efectivă a lucrării.

Pe parcursul lecturii reies o serie de aspecte referitoare la conținutul informațional și la forma didactică a discursului, care pun în valoare suficiente elemente novatoare, precum: existența în capitolul introductiv a unor elemente de epistemologie socială care clarifică raporturile teoretice și practice dintre conceptele metodologice fundamentale ulterioare (cunoașterea comună și cea științifică, teoretic și empiric, cantitativ vs calitativ, valori, atitudini, opinii); definirea conceptului de sondaj de opinie și circumscrierea exactă a problematicii acestuia; identificarea interviului ca